

CU PRIVIRE LA CÂTEVA IMAGINI SATELITARE GOOGLE EARTH DE PE TERITORIUL JUDEȚULUI ARAD (MUNȚII ZĂRANDULUI ȘI NORDUL PODIȘULUI LIPOVEI)

*Eugen D. Pădurean**

Cuvinte-cheie: imagini satelitare GE, structuri dreptunghiulare, fortificații de pământ, munții Zărandului, nordul dealurilor Lipovei, toponimie – Cetatea veche, Grădiștea, Jidovini

Keywords: GE satellite images, rectangular structures, clay fortifications, The Zărand mountains, the Lipova plateau, toponymy – Cetatea veche, Grădiște, Jidovini

1. Introducere

Ne-am propus să prezentăm câteva imagini satelitare Google Earth de pe teritoriul județului Arad, imagini care ne-au atras atenția, structuri patrulater majoritatea, susceptibile de a fi considerate fortificații de pământ și lemn. Ele se găsesc majoritar în zona munților Zărandului excepție făcând structura de pământ de pe malul stâng al râului Mureș, pe prima înălțime al podișului Lipovei. Punctele în discuție sunt: Șiria – Cetatea bătrână, Măderat – Între vii, Nadăș – Grediște, Văsoaia – Jidovină, Valea Mare – Măgura, Căsoaia – pâraul Stojart (Pl. I 1–7). Cu excepția structurii de pământ de la Minișul de Sus care are forma unei suveici, celelalte structuri au o formă patrulateră cu dimensiuni diferite.

2. Localizare și descriere

a) Șiria – Cetatea bătrână

La 710 m nord-est de fortificația medievală de la Șiria, imaginile satelitare Google Earth (3/2020; 3/2021) pun în evidență o structură dreptunghiulară (260 m × 108 m) la coordonatele 46°16'11.78"N; 21°39'54.60"E, cota 361 m. Ea este delimitată de valuri de pământ (duble?) unul, cel interior, mai lat – 11m, cel exterior de cca 6m între ele existând un posibil șanț. Locul ocupat de structura

* Colaborator extern al Complexului Muzeal Arad, e-mail: padurean.eugen@yahoo.com

de pământ în discuție este o terasă cu o largă vizibilitate spre nord, nord-est, vest spre Câmpia Aradului. În jumătatea sudică a structurii, sunt vizibile o serie de alte structuri dreptunghiulare și circulare posibile edificii din pământ, lemn sau piatră, legate de posibila fortificație. Anumite detalii de planimetrie, sugerează și prezența la colțuri a unor turnuri sau chiar porți pe laturile de est și sud (Pl. I/1; Fig. 1).

b) Măderat – Între vii

La 1,2 km sud-vest de capătul satului Măderat aflat la poalele munților scunzi ai Zărandului, este vizibilă parțial o imagine satelitară Google Earth (3/2004) dreptunghiulară (121 m × 112 m) cu val de pământ – cca 7 m și probabil șanț în față. Se găsește în stânga drumului Măderat – Cariera de piatră Șiria (46°16'46.81"N; 21°41'37.94"E, cota 224 m). În interiorul posibilei fortificații de pământ, sunt vizibile câteva detalii, structuri de mici dimensiuni, rectangulare. Pe jumătatea laturii de est, pare să fi existat o poartă (Pl. I/2; Fig.2).

c) Nadăș – Grediște

La 2,2 km est de confluența văii Cigherului cu valea Chilodia, pe un platou mărginit de pante abrupte, este vizibilă o structură patrulateră (161 m × 161 m) cu laturile orientate pe direcția punctelor cardinale (46°13'21.86"N; 22°00 min' 29.82"E, cota 311 m). Credem că este vorba despre o fortificație de pământ, cu val lat de 13m și, desigur, șanț la exterior pe jumătatea laturii de est, o întrerupere a valului sugerează existența a unei porți. Nu excludem pe latura de vest o claviculă exterioară (Pl.I/3; Fig. 3).

d) Văsoaia – Jidovină

În partea de nord a munților Zărandului, la 12,6 km sud de râul Crișu Alb, pe teritoriul satului Văsoaia, la 796 m de turla bisericii din sat, la cota 515 m, este sesizabilă o structură dreptunghiulară din pământ (130 m × 176 m) – 46°15'07.81"N; 22°03'04.06"E. Valul de pământ are o lățime de cca 8 m. Imaginea satelitară cea mai clară este cea din 10/2013. Anumite detalii de planimetrie de pe laturile structurii, sugerează prezența unor porți flancate de turnuri. Pe latura de est se observă la exterior o atașare, o structură de pământ trapezoidală, iar la interior un element asemănător claviculei (Pl. I/4; Fig. 4).

e) Minișu de Sus

La 1,3 km sud de turla bisericii greco-catolică din sat, imaginea satelitară din 3/2012 a pus în evidență o imagine fusiformă dată de un val de pământ lat de 4,5 m. Structura de pământ are dimensiunea 275 m × 73 m. Localizare – (46°16'14.40"N; 22°00 49.56"E cota 325 m). În centrul structurii fusiforme, se observă o altă structură de pământ, dreptunghiulară cu dimensiunea 91 m × 10 m. Structura mare, fusiformă are pe val două sectoare cu întreruperi interpretată de noi ca posibile porți (Pl. I/5; Fig. 5).

f) Valea Mare – Măgura

La 1,35 km de capătul nordic al localității Valea Mare, situată pe malul stâng al râului Mureș, pe primele înălțimi ale podișului Lipovei, o structură de pământ mai clară pe imaginea satelitară din 3/2021 ne atrage atenția (45°59'52.29"N; 22°15'30.70"E cota 241 m). Se observă o structură patrulateră (125 m × 117 m) cu colțurile accentuat rotunjite. Valul de pământ are o lățime de 12–13 m. Central, e sesizabilă o structură patrulateră (35 m × 23 m). Pe latura de nord și pe cea de sud, se observă – credem – două porți (Pl. I; Fig.6).

g) Căsoaia – pârâul Stojart

La cca 500 m nord-vest de Complexul turistic Căsoaia, aflat în nord-vestul munților Zărandului imaginea satelitară din 3/2021 ne indică o structură patrulateră considerată de noi o posibilă fortificație de pământ și lemn cu val și șanț (200 m × 167 m). Elementele acestei presupuse fortificații sunt: valul de pământ, lat de cca 18 m și șanțul exterior cu o deschidere de cca 16–18 m. Realizarea șanțului s-a făcut foarte ingenios exploatându-se realități din detaliile de planimetrie. Astfel, pentru șanțurile care însoțesc valurile de vest și est s-au utilizat traseul a două mici pâraie, azi secate, care se vărsau în pârâul Stojart. Cele două pâraie credem că au suferit unele intervenții în sensul că au fost adâncite, pământul scos fiind utilizat la o oarecare înălțare a valului. Ca șanț de apărare pentru latura de sud a fortificației s-a folosit avantajul văii Stojart, pentru latura de nord a fortificației s-a folosit exclusiv intervenția umană, realizându-se un șanț cu o deschidere de 20 m, pământul scos credem că a fost folosit la înălțarea valului (Pl.I 7; Fig .7).

3. Precizări

Structura de pământ de la Șiria – Cetatea bătrână, reprezintă fără îndoială o fortificație de pământ și lemn. Afirmăția noastră este întărită de faptul că pe harta iosefină de secolul al XIX-lea, exact pe locul semnalării noastre apare topicul „Ovár” - adică „Cetatea bătrână” (sursă: Habsburg Empire – 1869–1887 – Third Military Survey – Ovár). Cu toate acestea, nu cunoaștem faptul să fi intrat în atenția istoricilor. Dacă în ceea ce privește destinația structurii de pământ nu avem niciun dubiu – este o fortificație, asupra încadrării cronologice credem că putem s-o legăm de două perioade: epoca romană sau Evul Mediu timpuriu¹. În anul 1987, cercetătorul clujean dr. Mircea Rusu insistă să căutam pe teren în jurul localității Măderat fortificația de pământ atestată – castru roman după părerea d-sale. Atunci n-am găsit-o, noi căutând-o într-o locație opusă celei actuale. Analizând structura în discuție, credem că ea este cea la care se referea cercetătorul clujean. Referitor la structura de pământ de la Nadăș – Grediște, credem că ea este o fortificație de pământ și lemn întrucât la foarte mică dis-

¹ Chirilă, Hügel 1999, 124–125.

tanță de locul ei există toponimul „Vurvu Greseștie”, fiind vorba fără îndoială de transcrierea greșită și preluarea formei corupte a topografilor austrieci a denumirii locale „Vârful Grădiștii”. Deci, exista în zonă în memoria colectivă informația transmisă din tată-n fiu că acolo exista o „grădiște”, o cetate, o fortificație². Structura patrulateră de la Văsoaia – Jidovini reprezintă o fortificație de pământ și lemn. Toponimul „Vârful Jidovini” este determinant. Pe hărțile austriece de sec. XIX apare la locul respectiv toponimul „Vârvu Jidvin”, iarăși o transcriere coruptă a topografilor austrieci în Vârful Jidovini – Vurvu Jidvin. În tradiția populară „jidovii” erau persoane mitice „urieși, nezdraveni”, care puteau ridica construcții mărețe în scurt timp³. Structura de pământ de la sud de localitatea Minișu de Sus ar putea fi legată de descoperirile arheologice din apropiere, descoperiri atribuite sfârșitului epocii bronzului și începutului primei epoci a fierului⁴. Structura de pământ, patrulateră, cu colțurile pronunțat rotunjite, plasată pe prime înălțimi ale podișului Lipovei în imediata apropiere a râului Mureș lângă localitatea Valea Mare pe dealul Măgura, reprezintă credem fortificația medievală (sec. XV) Sadwar plasată însă de unii istorici tot pe dealul Măgura dar cu 1 km mai la vest tot pe malul Mureșului, în dreapta șoselei 707 A, Săvârșin-Lăsău⁵. Structura de pământ de la Căsoaia – valea Stojart, de mare dimensiune, reprezintă o realizare cu rol defensiv, o tabără militară, temporară. Perioada de construire și utilizare poate fi legată de Evul Mediu și nu cu totul imposibil de epoca romană. Avea menirea de a controla și supraveghea cale de pătrundere spre valea Mureșului dinspre Crișul Alb⁶.

4. Concluzii

Imaginile satelitare prezentate de noi mai sus se adaugă celor sesizate de noi anterior și publicate în decursul timpului⁷. Minuțios verificate pentru a nu cădea în „capcanele” oferite de interpretarea funcțiilor sale⁸ aceste imagini satelitare sunt niște structuri majoritatea patrulateră, de pământ, cu rol defensiv (cetăți de pământ și lemn). Acest fapt este confirmat și de toponimia însoțitoare chiar dacă transcriere termenilor românești este coruptă de cartografi austrieci. Este important de subliniat faptul că aceste structuri – fortificații – credem noi, se găsesc cum era și firesc, în puncte strategice. Presupusa fortificație de la Valea Mare – Măgura se află într-un punct dominant, unde râul Mureș are cea mai

² Europa in the XIX century - Vurvu Greseștie.

³ Europa in the XIX century – Vurvu Jdovin.

⁴ Vasiliev 1999, 83–84.

⁵ Rusu, Hurezan 1999, 66 nota 156.

⁶ Pădurean, 2024, mss.

⁷ Vezi seria revista Arheo Vest I–X.

⁸ Măruia 2011, 168.

mică lățime existând părerea pe baza observațiilor (prezența unor bolovani în albia râului sesizabili când nivelul râului este scăzut) că acolo putea exista un pod.

Noi am încercat să oferim deocamdată primele date despre existența unor fortificații urmând ca în etapa a doua, noi sau alți cercetători să le verificăm pe teren eventual recoltând un posibil material arheologic.

BIBLIOGRAFIE

Chirilă, Hügel 1999,
E. Chirilă, P. Hügel, *Repertoriul arheologic al Mureșului inferior: județul Arad*, BHAUB, Timișoara, 1999, 124–125.

Măruia 2011,
L. Măruia, *Cercetări interdisciplinare vizând reconstituirea geografiei istorice a dealurilor Lipovei*, Timișoara, 2011.

Pădurean 2024 mss.,
E. D. Pădurean, *Cu privire la un posibil sector vestic al limesului Daciei romane în județul Arad*, manuscris.

Rusu, Hurezan 1999,
I. I. Rusu, G. P. Hurezan, *Cetăți medievale din județul Arad*, Arad, 1999.

Vasiliev 1999,
V. Vasiliev, *Repertoriul arheologic al Mureșului inferior: județul Arad*, BHAUB, Timișoara, 1999, 83–84.

ON SOME GOOGLE EARTH SATELLITE IMAGES DISCOVERED ON THE ARAD COUNTY SEAT (THE ZĂRĂND MOUNTAINS AND THE LIPOVA PLATEAU)

Abstract

The author refers to some Google Earth satellite images observed in the area of the Zărând Mountains (5) and one South of the Mureș river. These are rectangular clay structures (Șiria – Cetatea Veche/ The Old Fortress, Măderat – Între vii/ Among the Vineyards, Nadăș- Tabăra/ The Camp, Văsoaia – Jidovina) – all in the Zărând Mountains and Valea Mare – Măgura, Săvârșin town, visible on the first high parts of the Lipova plateau. A clay structure different in form – spool – was noticed at Minișul de Sus (Zărând Mountains). The author believes that these clay structures, clay and wood fortifications belong to different historical periods. The reason for supporting his theory is provided by the local native toponymy distorted by the transcript of Austrian cartographers in the 17th–19th centuries. On-site investigations the objectives under discussion are regarded as necessary.

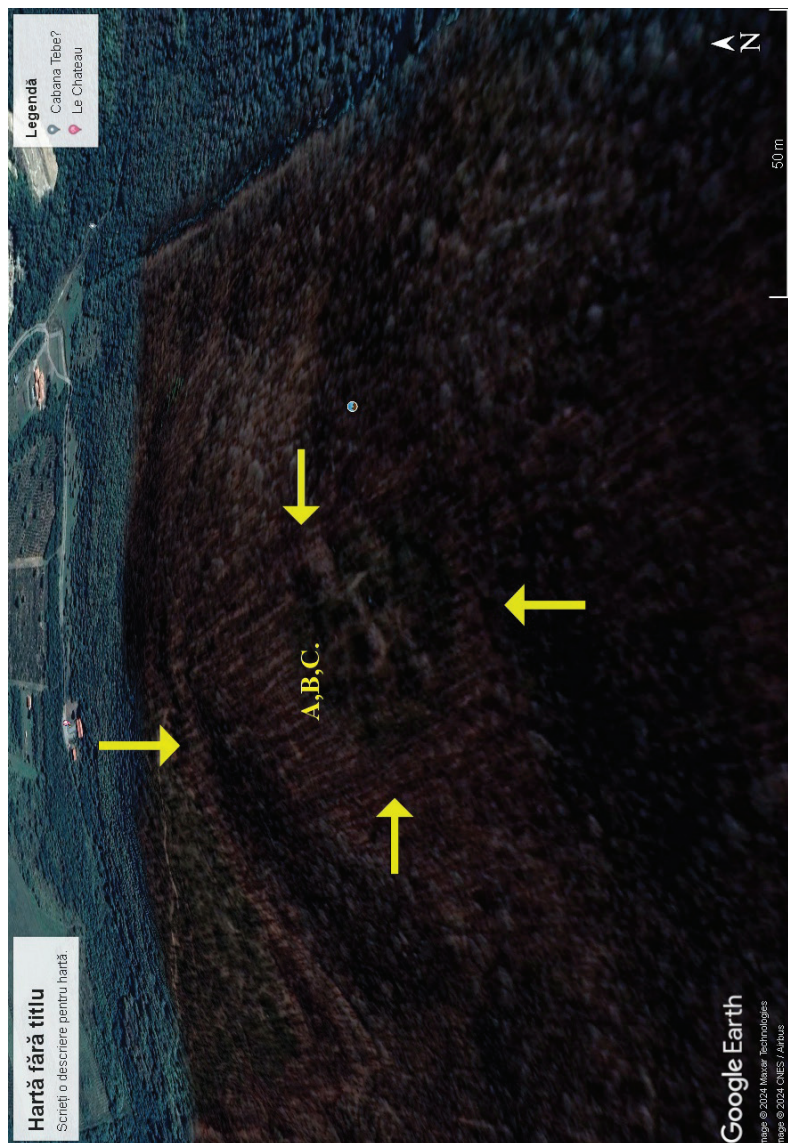

Fig. 1. Șiria-Cetatea bătrână. Săgețile indică dispunerea valurilor de pământ (cele patru laturi ale structurii). A, B, C – structuri de pământ interioare. / Șiria-Cetatea bătrână. The arrows show position of the earhwork walls (the four edges of the structure). A, B, C – inner earthwork structures.

Fig. 2. Măderat-Între vii. Săgețile indică prezența unor valuri de pământ probabil atribuite unei structuri rectangulare. A. – structură patulateră de mici dimensiuni, interioară. B. – posibilă poartă. / Măderat-Între vii. The arrows show the presence of some earthwork walls belonged probably to a rectangular structure. A. – inner quadrilateral of low sizes. B. – a possible gate.

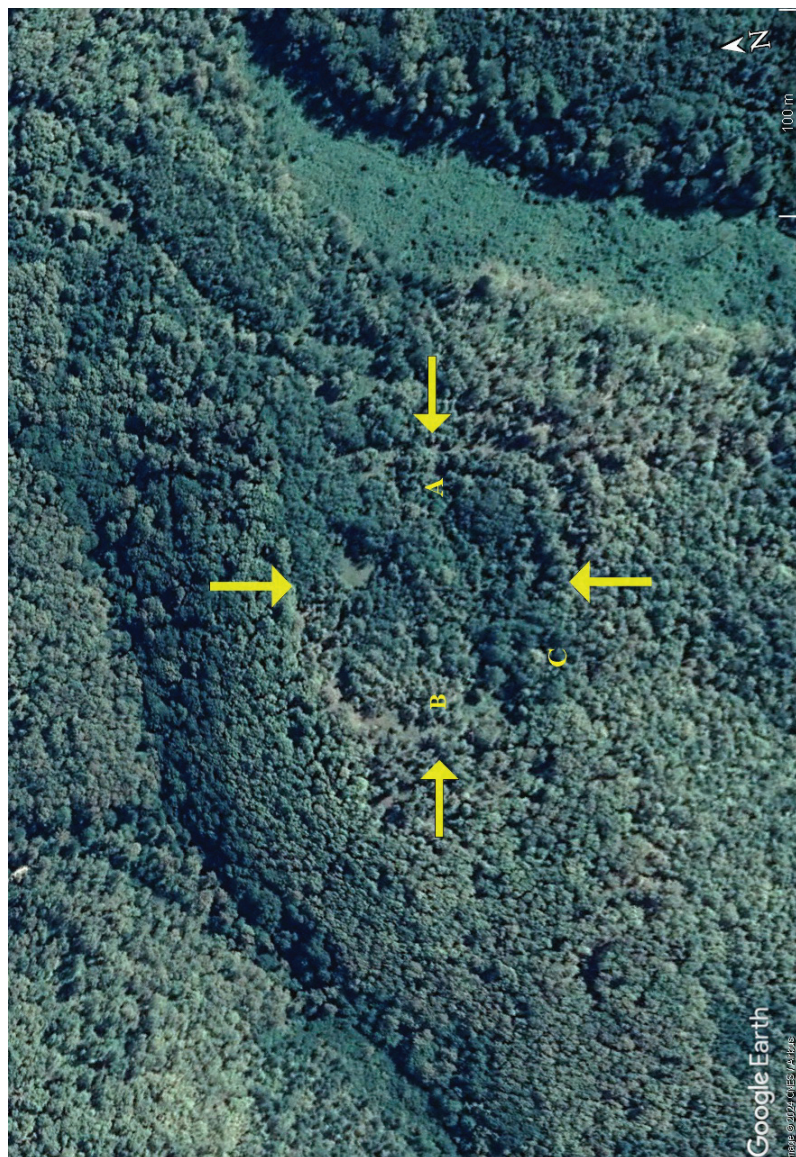

Fig. 3. Nadăș-Grădiște. Săgețile indică cele patru laturi ale structurii de pământ. A. – posibilă poartă. B. – posibilă claviculă. / Nadăș-Grădiște – The arrows show the four edges of the earthwork structure. A. – a possible gate, B. – a possible clavicle.

Fig. 4. Văsoaia-Jidovină. Săgețile indică cele patru laturi ale structurii de pământ. A, B, C – posibile turnuri de poartă, D. – structură trapezoidală din pământ, atașată la exterior, E. – posibilă claviculă interioară. / Văsoaia-Jidovină. The arrows show the four edges of the earthwork structure. A, B, C – possible gate towers, D – outside trapezoidal earthwork structure, E- possible inner clavicle.

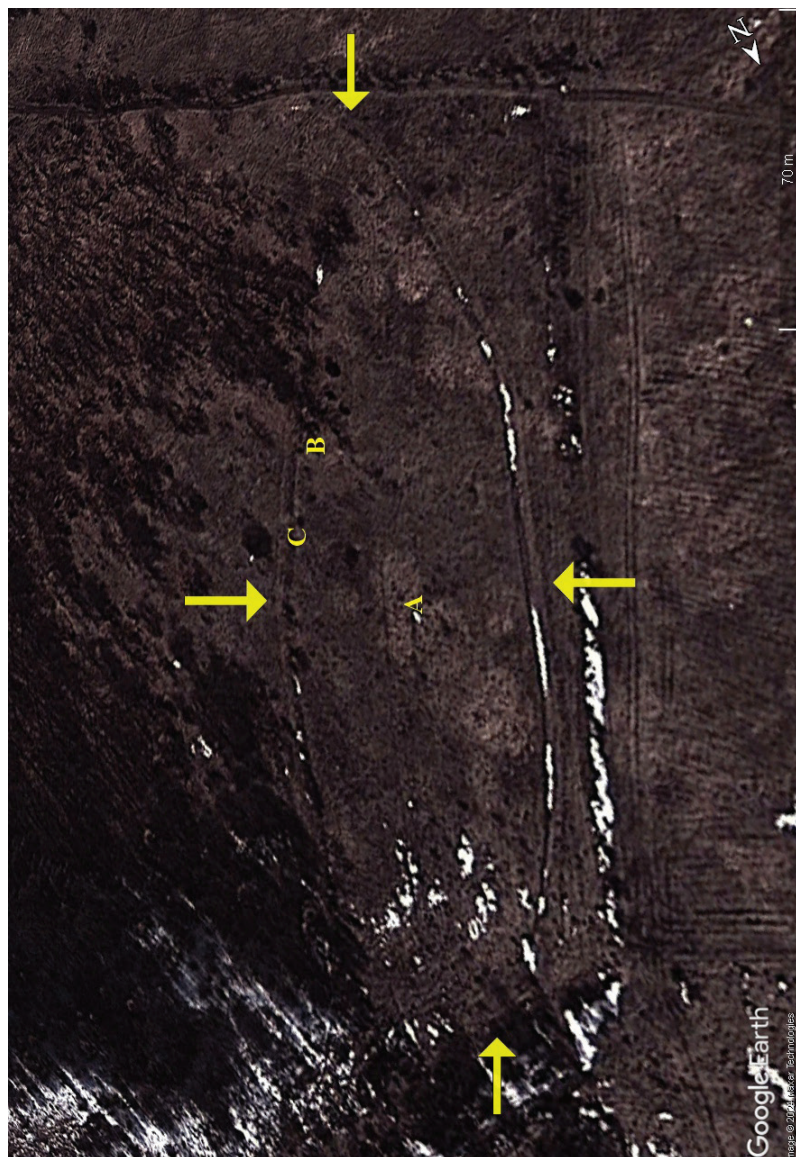

Fig. 5. Minișu de Sus. Săgețile indică valul structurii de pământ, fusiformă. A. – structură de pământ, dreptunghiulară, interioară (central), B, C. – posibile porți. / Minișu de Sus. The arrows show the wall of the fusiform earthenwork structure. A. – inner (central) rectangular earthenwork structure, B, C. – possible gates.

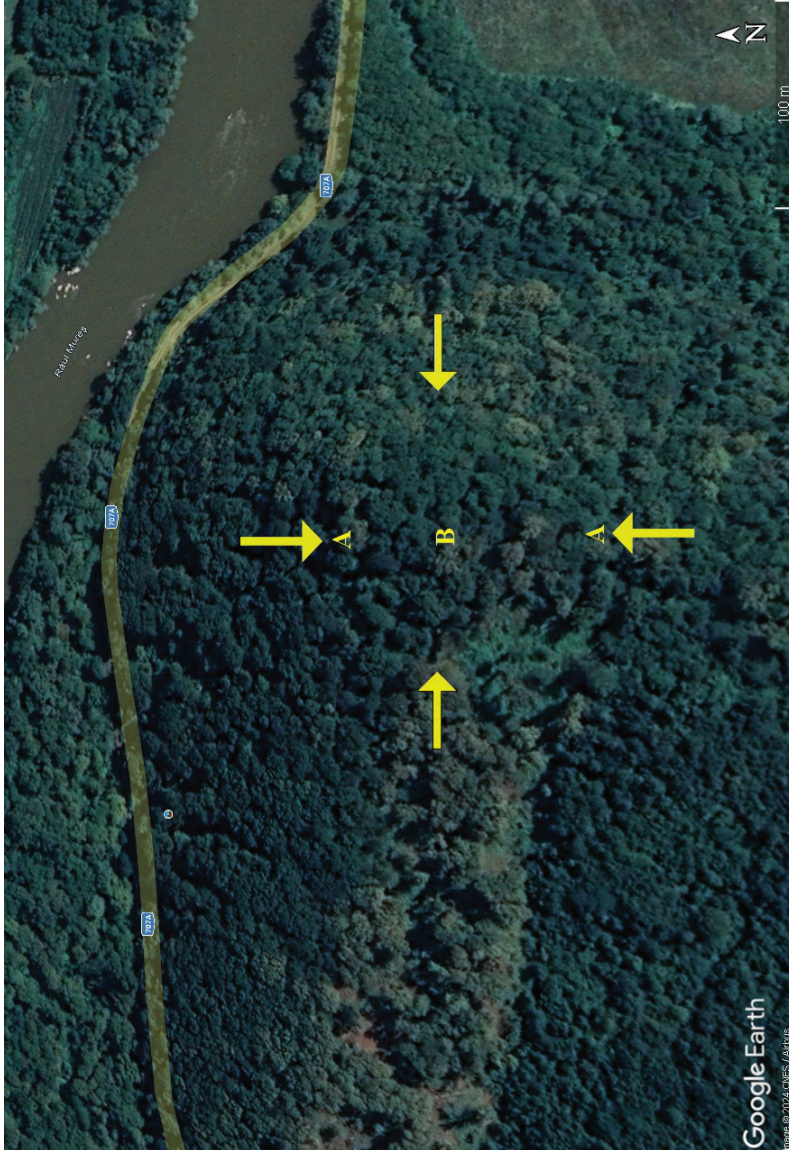

Fig. 6. Valea Mare-Măgura. Săgețile indică conturul dreptunghiular al structurii de pământ. A, B. – posibile porți, de nord și de sud. / Valea Mare-Măgura. The arrows show the rectangular frame of the earthwork structure. A, B. – possible northern and southern gates.

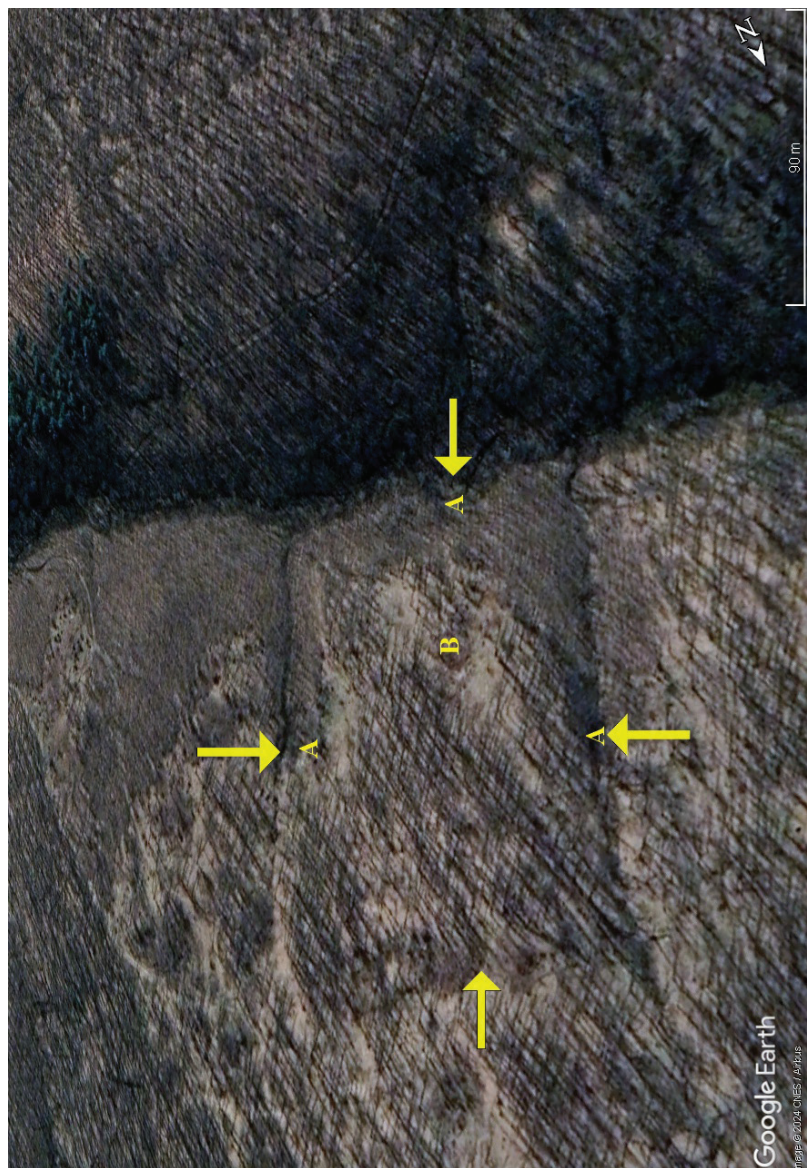

Fig. 7. Câsoaia-pârâu Stojart. Săgețile indică cele patru laturi ale structurii de pământ. A – D, posibile porți pe valul de pământ.
/ Câsoaia-pârâu Stojart. The arrows show the four edges of the earthwork structure. A – D, possible gates on the earthwork wall.